ಭಾರತದ ಇ-ತ್ಯಾಜ್ಯ ನಿರ್ವಹಣೆ
(India's E-waste Management)

ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಸುದ್ದಿಯಲ್ಲಿದೆ:

- 2024ರ ಆರ್ಥಿಕ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ (FY24) ಭಾರತವು ಸುಮಾರು 6.2 ದಶಲಕ್ಷ (ಮಿಲಿಯನ್) ಟನ್‌ಗಳಷ್ಟು ಇ-ತ್ಯಾಜ್ಯವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಿದೆ.

ಇ-ತ್ಯಾಜ್ಯ ಎಂದರೇನು?

- ಕಂಪ್ಯೂಟರ್‌ಗಳು, ವಿದ್ಯುನ್ಮಾನ ಮಂಡಲ ಫಲಕಗಳು (Circuit boards), ಮೊಬೈಲ್ ಫೋನ್‌ಗಳು ಮತ್ತು ಗೃಹೋಪಯೋಗಿ ವಸ್ತುಗಳಂತಹ, ಬಳಸಿ ಬಿಸಾಡಿದ ಅಥವಾ ಹಾಳಾದ ವಿದ್ಯುತ್ ಮತ್ತು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು 'ಇ-ತ್ಯಾಜ್ಯ' (ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ತ್ಯಾಜ್ಯ) ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

- ಈ ತ್ಯಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೀಸ, ಪಾದರಸ, ಕ್ಯಾಡ್ಮಿಯಂ ಮತ್ತು ಬ್ರೋಮಿನೇಟೆಡ್ ಫ್ಲೇಮ್ ರಿಟಾರ್ಡೆಂಟ್‌ಗಳಂತಹ ಅತ್ಯಂತ ಅಪಾಯಕಾರಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳಿರುತ್ತವೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇ-ತ್ಯಾಜ್ಯ ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರಮುಖ ಉಪಕ್ರಮಗಳು:

ವಿಸ್ತೃತ ಉತ್ಪಾದಕರ ಜವಾಬ್ದಾರಿ (Extended Producer Responsibility - EPR): ಯಾವುದೇ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವವರು, ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವವರು ಮತ್ತು ಬ್ರ್ಯಾಂಡ್ ಮಾಲೀಕರು, ಆ ವಸ್ತುಗಳು ಹಾಳಾದ ನಂತರ ಬರುವ ತ್ಯಾಜ್ಯವನ್ನು ತಾವೇ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯುತವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ನಿಯಮ ಇದಾಗಿದೆ.

EPR ಇ-ತ್ಯಾಜ್ಯ ಪೋರ್ಟಲ್: ಕೇಂದ್ರ ಮಾಲಿನ್ಯ ನಿಯಂತ್ರಣ ಮಂಡಳಿಯು (CPCB) ಇದಕ್ಕಾಗಿ 'EPR ಇ-ತ್ಯಾಜ್ಯ ಪೋರ್ಟಲ್' ಎಂಬ ಆನ್‌ಲೈನ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿದೆ. ಇ-ತ್ಯಾಜ್ಯವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವವರು, ತಯಾರಕರು ಮತ್ತು ಮರುಬಳಕೆ ಮಾಡುವವರು ಈ ಪೋರ್ಟಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ನೋಂದಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಹೊಸ ನಿಯಮಗಳು: ಕೇಂದ್ರ ಪರಿಸರ, ಅರಣ್ಯ ಮತ್ತು ಹವಾಮಾನ ಬದಲಾವಣೆ ಸಚಿವಾಲಯವು 2016ರ ಇ-ತ್ಯಾಜ್ಯ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ, ಹೊಸ 'ಇ-ತ್ಯಾಜ್ಯ (ನಿರ್ವಹಣೆ) ನಿಯಮಗಳು, 2022' ಅನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿದೆ.

ಇ-ತ್ಯಾಜ್ಯ ಕ್ಲಿನಿಕ್: ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಭೋಪಾಲ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ 'ಇ-ತ್ಯಾಜ್ಯ ಕ್ಲಿನಿಕ್' (E-waste clinic) ಅನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮನೆ ಮತ್ತು ಅಂಗಡಿಗಳಿಂದ ಬರುವ ಇ-ತ್ಯಾಜ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ, ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ವಿಲೇವಾರಿ ಮಾಡುವ ವಿಶೇಷ ಕೇಂದ್ರ ಇದಾಗಿದೆ.

ಮರುಬಳಕೆ ಅಭಿಯಾನ: ಸರ್ಕಾರಿ ಕಚೇರಿಗಳಲ್ಲಿ 'ಸ್ವಚ್ಛತೆ'ಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಲು ಮತ್ತು ಇ-ತ್ಯಾಜ್ಯದಿಂದ ಉಪಯುಕ್ತ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಮರುಪಡೆಯಲು, ಕೇಂದ್ರ ಗಣಿ ಸಚಿವಾಲಯವು 2025ರ ವಿಶೇಷ ಅಭಿಯಾನ 5.0ರ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ 'ರಾಷ್ಟ್ರ ಮಟ್ಟದ ಇ-ತ್ಯಾಜ್ಯ ಮರುಬಳಕೆ ಅಭಿಯಾನ'ವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದೆ.

- ಬಾಸೆಲ್ ಸಮಾವೇಶವು ಅತ್ಯಂತ ಅಪಾಯಕಾರಿ ತ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಒಂದು ದೇಶದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ದೇಶಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸುವುದನ್ನು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ವಿಲೇವಾರಿಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಒಂದು ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜಾಗತಿಕ ಒಪ್ಪಂದವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ತ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಹಾನಿಯಾಗದಂತೆ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸುವುದು ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ.

- ಈ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು 1989ರಲ್ಲಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಲಾಯಿತು ಮತ್ತು 1992ರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು.

- **ಭಾರತ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿದೆ.**